# KREATIVLIK ASOSIDA O‘QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

**Mamadaliyeva Zarina Raxmat Qizi**
*Nizomiy nomidagi O‘zMPU mustaqil izlanuvchi DcS*
*E-mail: zarina.raxmatovna0525@mail.ru*
*ORCID: 0009-0000-9797-654*

**Annotatsiya**. Kreativlik lotincha “create” so`zidan olingan bo‘lib, yartish, degan ma’nosini bildiradi [6;138-b.]. Inglizchada esa “Creative” - “yaratuvchanlik”, “ijodkorlik” sifatida qo`llanilib, shaxsning yangi g‘oyalarni ishlab chiqarishga tayyorligini tavsiflaydi hamda iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati”ni belgilaydi [1;72-b.]. Bo‘lajak biokimyo o‘qituvchilarni tayyorlashda yuzaga kelgan kreativlik jarayoni talabalarda o‘z sohasi bo‘yicha umumkasbiy yoki mutaxassislik fanlarini o‘zlashtirishda boshlang‘ich g‘oyalarni ishlab chiqish, ularni tadqiq qlish, tahlil qilishni, zarur bo‘lsa ulardan voz kechishni ham taqozo qiladi.

**Kalit so‘zlar:** kreativlik, pedagogik kasb, kasbiy faoliyat, kompetensiya, kasbiy ko‘nikma va kreativ yondashuv.

**Аннотация**. Креативность происходит от латинского слова” create", что означает творить [6;138-С.].ть происходит от латинского слова” create", что означает творить [6;138-С.]. С другой стороны, в английском языке” Creative “используется как” креативность“,” креативность”, характеризуя готовность человека генерировать новыеАннотация. Креативность происходит от латинского слова” create", что означает творить [6;138-С.]. С другой стороны, в английском языке” Creative “используется как” креативность“,” креативность”, характеризуя готовность человека генерировать новые идеи, а также определяя "творческие способности, которые являются частью одаренности" [1;72 - С.]. Процесс креативности, возникающий при подготовке будущих преподавателей биохимии, также требует от учащихся выработки исходных идей в освоении общепрофессиональных или специальных дисциплин в своей области, их исследования, анализа, а при необходимости и отказа от них.

**Ключевые слова:** креативность, педагогическая профессия, профессиональная деятельность, компетентность, профессиональные навыки и креативная коммуникация.

**Annotation**. Creativism is derived from the Latin word "create", meaning yartish, [6;P.138].nnotation. Creativism is derived from the Latin word "create", meaning yartish, [6;P.138]. In English, however, “Creative”-applied as “creativity”,”creativity "- characterizes an individual's wilAnnotation. Creativism



ISSN 3030-3907

is derived from the Latin word "create", meaning yartish, [6;P.138]. In English, however, “Creative”-applied as “creativity”,”creativity "- characterizes an individual's willingness to produce new ideas and defines "creative ability as part of giftedness" [1;p.72.]. The creativity process that arises in the training of future biochemistry teachers also requires students to develop elementary ideas in mastering general-social or specialist subjects in their field, study them, analyze them, and, if necessary, abandon them.

**Keywords:** creativity, pedagogical profession, professional activity, competence, professional skills, and creative communication.

**KIRISH.**

Kreativlik lotincha “create” so`zidan olingan bo‘lib, yartish, degan ma’nosini bildiradi [6;138-b.]. Inglizchada esa “Creative” - “yaratuvchanlik”, “ijodkorlik” sifatida qo`llanilib, shaxsning yangi g‘oyalarni ishlab chiqarishga tayyorligini tavsiflaydi hamda iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati”ni belgilaydi [1;72-b.]. Bo‘lajak biokimyo o‘qituvchilarni tayyorlashda yuzaga kelgan kreativlik jarayoni talabalarda o‘z sohasi bo‘yicha umumkasbiy yoki mutaxassislik fanlarini o‘zlashtirishda boshlang‘ich g‘oyalarni ishlab chiqish, ularni tadqiq qlish, tahlil qilishni, zarur bo‘lsa ulardan voz kechishni ham taqozo qiladi.

Biokimyo ta’lim jarayoniga nisbatan kreativ yondashuv ta’lim olish, fan asoslarini o‘zlashtirishga nisbatan qiziqishi susaygan talabalar bilan ishlash maqsadida emas, balki barcha tahsil oluvchilar bilan jonli, qiziqarli, jo‘shqin muloqotga kirishish, ularni faollikka undash uchun qo‘llaniladi. Buning uchun barcha turdagi o‘quv (auditoriya mashg‘ulotlari, auditoriyadan tashqari mashg‘ulotlar) mashg‘ulotlarni barcha ta’lim yo`nalishlarida, xususan, biologiya o`qitish metodikasi, biologiya, biologiya va qo`shimcha tabiiy fanlar yo`nalishlarida shu bilan birga barcha istalgan soha (pedagogika, psixologiya, qurilish, sanoat, iqtisodiyot, muxandislik, tibbiyot va h.k ) bo‘yicha ta’lim olayotgan barcha talabalar bilan ishlash jarayonida tashkil etish, ularning kasbiy faoliyatlarini mutaxassislik bo`yicha tayyorgarligini samarali tashkil etish mumkin [8;98-b.].

Kuzatishlarimiz natijasiga ko‘ra oliy ta’lim muassasalarida asosiy e’tibor o`quv fanlarini o`zlashtirishda yuqori natijalarga erishadigan talabalarga qaratilishini aniqladik. Buning natijasi esa fan yuzasidan o‘tkaziladigan olimpiadalarga tayyorgarlik jarayoni bilan, ayrim hollardagina olimpiada g‘olibligi bilangina izohlangan. Alohida shug‘ullanishni talab etadigan o‘z qobiliyatlarini namoyon eta olmaydigan, ijodiy fikrlash, fikrini erkin bayon etish ko‘nikmasiga ega bo‘lmagan ta’lim oluvchilarga deyarli e’tibor berilmas edi. Keyingi yillarda



ISSN 3030-3907

talabalarni kafedra qoshida tashkil etilgan ilmiy to‘garakka jalb qilgan holda iqtidorli talabalarni ajratib olib olimpiada guruhi tashkil etildi, talabalarni qiziqishlariga qarab alohda to‘garak seksiyalariga yo`naltirildi va ular ilmiy rahbarlari bilan birgalikda izlanishlar olib borib, turli tanlov, forum, konferensiyalarga ishtirok etib kelmoqdalar.

Demak, “Ta’lim jarayoniga nisbatan kreativ yondoshishda nafaqat o‘quv fanlarini o‘zlashtirishda yuqori natijalarga erishayotgan, kreativ fikrlashda ijobiy holatlarni qayd etayotgan talabalarga, balki ko‘proq e’tiborni talab etadigan, ijodiy, kreativ fikrlash layoqatiga ega bo‘lmagan ta’lim oluvchilarga ham birdek e‘tibor qaratishlari zarur” ekanligini hisobga olgan holda oliy ta’lim muassasalarida bo‘lg‘usi pedagogik kasb egalarinini tayyorlashga kreativ yondashuv zarur. 59;75-b.].

Ko‘pgina mutaxassislar ta'limga kreativ yondashuv bo`lg‘usi biologlarning kasbiy va pedagogik kompetentliligini orttirishning zaruriy sharoiti sifatida tadqiq etadi. O‘quvchi-talabalar egallagan bilim konikma va malakalaridan hayotning real vaziyatlarida foydalana olishlari uchun ta'limda kreativ yondashuv bilan bir qatorda kompetentsiyaviy yondashuvni ham qo‘llash maqsadga muvofiq.

N.Muslimov kompetensiya tushunchasini lug‘aviy va mazmuni jihatdan tahlill qilib, shunday izohlaydi: “Competence” - ingliz tilidan olingan bo`lib lug‘aviy jihatdan qobilyat ma`nosini ifodalaydi. Mazmunan esa pedagogik faoliyatda nazariy bilimlardan samarali foydalanish, yuqori darajadagi kasbiy malaka, mahorat, iste`dod va iqtidorni namoyon eta olishni yoritishga xizmat qiladi” [2;4-b.].

Manbalar tahlilida “kompetensiya o‘quvchi-talaba yoki xodimning kasbiy tayorgarlik darajasiga qo‘yilgan talabni, kompetentlilik esa o‘quvchi-talaba yoki xodimning xuddi shu talablarga javob beruvchi sifatni anglatadi” degan izohlarni ham uchratamiz [37;183-b.].

Nemis olimi Hilbert Meyer ta’lim oluvchi va o‘qituvchining kompetensiyalarini o‘zaro farqlaydi va bu atamani, ayniqsa, ta’lim oluvchiga yo‘naltirish lozimligini ta'kidlaydi:

– kompetentli o‘quvchi “quruq bilim” sohibi bo‘lib qolmasdan, o‘z bilimlaridan yuzaga keladigan vaziyatlarda yetarlicha foydalana oladi, u xotirasida tez tiklanadigan (faol) bilimlar mazmuniga ega.

– kompetentli o‘qituvchi esa pedagogik faoliyatida o‘ziga ishongan holda, o‘zini qiynamasdan (sog‘ligini asrab) nazokat bilan dars bera oladi. Bundan tashqari, u ta'limdagi qiyinchiliklarni anglagan holda o‘z ustida ishlashga tayyor turadi.

Kompetentsiya so‘zining umumiylik ma'nosi, uning muayyan tizimni tashkil qilishi, bu tizimdagi tushunchalarni alohida ajratib olgan holda mashq qilib



ISSN 3030-3907

bo‘lmasligi, bir so‘z bilan aytganda, uning qobiliyatlar jamlamasi ekanligi e'tirof etilgan [3; 122-b.].

Bizningcha “Kompetentsiya” pedagogning shaxsiy sifatlari, egallagan barcha nazariy bilim, ko‘nikma va malakalarining majmuasini amaliyotga mustaqil va ijodiy qo‘llay olish orqali muayyan faoliyatni, jumladan, bo`lg‘usi o`qituvchilarning pedagogik faoliyatni qanday bajarishni bilishi, tashkil etishi hamda boshqarishi bilan izohlanadigan kasbiy layoqati hisoblanadi.

Kompetentsiyaviy ta’lim amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim bo‘lib, an’anaviy ta’limdan talaba va o‘qituvchining muayyan xususiyatlarini takomillashganiga ko‘ra farq qiladi (1.1.2-jadval).

**1.1.2-jadval**

**Kompetentsiyaviy ta'limda ta’lim ishtirokchilarining faoliyatini takomilashib borishi**

| Ta’lim turi / Faoliyat | An'anaviy ta'lim | | Kompetentsiyaviy ta'lim | |
|---|---|---|---|---|
| | **O‘qituvchi** | **Talaba** | **O‘qituvchi** | **Talaba** |
| **Pedagogik munosabat** | Subyekt | Obyekt | Subyekt | Subyekt |
| **Ta’lim ishtirokchilarining didaktik faoliyati** | Asosiy bilim beruvchi, ma’lumot manbai | Bilimlarni qabul qiluvchi | Moderator, fasilitator | O`rganuvchi, izlanuvchi |
| **Metodlar va faoliyat darajasi** | O‘qituvchining yetakchiligiga asoslangan metodlar | Passiv, so`rasa javob beradi | Faol va interaktiv metodlar | Faol, o`zi mustaqil va kichik guruhlarda o`rtoqlari bilan birga faoliyatga kirishadi |
| **Ta’lim shaklidagi metod va faoliyat turi** | Ma'ruza mashg‘ulotlari verbal usulda | Tinglaydi, yozib oladi | Interaktiv usulda, AKT vositalaridan foydalangan holda | Tinglaydi, ko`radi, fikrini bayon qiladi, javob beradi, |

Bugungi kun pedagogikasida ta'lim samaradorligini oshirishga qaratilgan yangi yondashuvlardan yana biri akmeologik yondashuv hisoblanib, uning asosiy vazifasi ta'lim va tarbiya jarayonining yuksak pog‘onaga ko‘tarilishdagi turli



ISSN 3030-3907

jihatlarini o‘rganishdan iboratdir. Akmeologiya biror kasbga, biror sohaga mehr qo‘yib, bilim va tajribaga tayanib, maqsad sari intilib yashashni anglatadi. Akmeologik yondashuvga asoslangan ta'limning afzalliklari quyidagilar: [4; 31-b.]
- kasbiy ko‘nikmalarni muvaffaqiyatli egallashga erishish, mehnat faoliyatiga ko‘nikish davrini qisqartirish, ta'lim va tarbiyaning uzviyligini ta'minlash;
- o‘quvchilarda qayta fikrlash, ijodiy va nostandart tafakkur tarzi, ta'limning ichki ehtiyojga aylanishiga erishish ko‘nikmalarining shakllanishi.

Ta'limda akmeologik yondashuvning maqsadi har qanday hayotiy vaziyatlarda o‘quvchining mustaqil va to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgatish, kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdan iborat.

Adabiyotlarda ushbu zamonaviy yondashuvlarning har biri o‘ziga xos belgi va xususiyatlarga ega alohida texnologiyalar ekanligi aytib o‘tilgan [91;38-b.]. Mazkur zamonaviy yondashuvlar ta'limni shaxsning ijodiy faoliyati va kreativligiga yo‘naltirish bilan bog‘liq umumiy xususiyatlarga ega. Shu jihatdan olib qaralganda kreativ, kompetentsiyaviy, akmeologik va evristik metodlarni alohida belgilarga ega yondashuvlar sifatida talqin etib, talaba shaxsni rivojlantirishga, uning kasbiy va pedagogik kompetentligini shakllantirishga yo‘naltirilgan, integratsion texnologiyalar tushunchasida birlashtirish ham mumkin. Ta’limda mazmunli, tizimli, innovatsion, shaxsga yo‘naltirilgan, kretaiv, kompetensiyali yoki akmeologik yondashuvlar pedagogik jarayonga nisbatan umumiy yondashuvni belgilab berishi bilan ahamiyatli, ammo o`quv mashg‘ulotlarni faqat muayyan bir yondashuv asosida tashkil etish maqsadga muvofiq emas. Har bir o`quv mashg‘uloti mavzu mazmuni, pedagogik vaziyatlar va ruhiy holat nuqtai nazaridan alohida jarayon bo`lib, unda umumiy yondashuv tamoyillarini saqlagan holda mavjud mavzu mazmuni va vaziyatga mos metod, usul va texnologiyalarni, ta’lim vositalarini qo‘llash asosan o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, egallagan kompetensiyalari, qolaversa, pedagogik mahoratiga bog‘liq. Shu jihatdan olib qaralganda, o‘quv mashg‘ulotini, umuman o`qitish jarayonini ta’limni zamonaviy yondashuvlarni uyg‘unlashuviga (bir necha yondashuvlarni, aralash holda) asosan olib borish o‘qituvchining mashg‘ulotlar davomida rejalashtirgan maqsadiga erishuvini ta’minlashga sharoit yaratadi.

Bizningcha, pedagogika oliy ta’lim muassasalarida bo‘lg‘usi pedagoglarni tayyorlashda ta’lim jarayonida zamonaviy yondashuvlardan uyg‘unlashgan holda qo‘llash yuqori kreativlikka ega, kasbiy va pedagogik kompetentlilikni mukammal egallagan raqobatbardosh mutaxasislarni yetkazib berish imkonini oshiradi. Yuqorida qayd etilgan yondashuvlarni ta'lim jarayonida uyg‘unlashgan holda qo‘llash to‘g‘risidagi nazariyaning to‘g‘ri ekanligini va ta’limning natijaviyligini


ISSN 3030-3907

ta’minlanishini asoslaydi [37;194-b.]. Bu jarayonda zamonaviy yondashuvlar belgilarida o‘zaro bir-birini taqozo etadi va to`ldiradi (1.1.3-jadval).

**1.1.3-jadval**

**Ta’lim jarayoniga zamonaviy yondashuvlarning uyg‘unligi**

| Ta’limdagi zamonaviy yondashuvlar | | |
|---|---|---|
| **Kreativ yondashuv** | **Kompetentsiyaviy yondashuv** | **Akmeologik yondashuv** |
| Har bir o‘quvchi-talabaga individual va ijodiy yo`naltiruvchi munosabatni yo`lga qo`yish | O‘quvchi-talabaga subyekt sifatida qaraladi, subyektiv faoliyatga kirishadi | O‘quvchi-talaba iqtidoridagi yo‘nalishni aniqlash va takomillashtirishga ko‘maklashish |
| O‘qitishning rivojlanish vektori uchun sharoit yaratish | O‘qituvchining moderatorlik funksiyasi yuzaga keladi | O‘qituvchining fasilitator funksiyasi amalga oshadi |
| O‘quvchi-talabaning shaxs sifatidagi ijodiy rivojlanishiga ko‘maklashish | Shaxsiy va tayanch kompetensiyalarning shakllanishi va rivojlanishiga ko‘maklashiladi, fanga oid, kasbiy va pedagogik kompetensiyalar shakllanadi | O‘quvchi-talabaning iqtidorli shaxs sifatida rivojlanishiga ko‘maklashish nazarda tutiladi |
| O‘quvchi-talabada ijodkorlik, tanqidiy, kretaiv fikrlash, o‘z-o‘zini rivojlantirish ko‘nikmalarini shakllantirish | O‘quvchi-talabaning motivatsiyalarini aniqlash va ruhiy barqarorligini ta'minlash amalga oshriladi | O‘quvchi-talabaning akmesini aniqlash va rivojlantirish, ya’ni, ularni “maksimal yetuklik”, “Shaxs rivojining cho`qqisi” zabt etishiga imkon yaratish |
| Pedagogik avtoritarizmdan qochish, har bir o`quvchining kreativligini aniqlash | O`quv mashg‘ulotlarini interaktiv va integrativ usulda amalga oshirish | Kreativ fikrlaydigan o‘quvchilarni rag‘batlantirish |

Xulosa: Biologik kimyoni o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar yangi pedagogik texnologiyalarga va interfaol metodlarga asoslanadi, bu o‘z navbatida o‘quvchi-talaba shaxsidagi o‘z-o‘zini baholash, iqtidorini ro‘yobga chiqarish, tanqidiy va ijodiy tafakkur, biologik kimyo obyektlari, voqea va hodisa hamda



ISSN 3030-3907

ta’limdagi va pedagogik jarayonlarga nisbatan kreativ yondashuv, muayyan kompetentlilikni shakllantirish, tez va to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mamadaliyeva Z.R. Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida crocodile ict dasturi asosidagi virtual laboratoriyalarda o‘qitish metodikasi // “Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy axborotlari” ilmiy-nazariy jurnal. ISSN:2181-9580, –Toshkent, 2021. (13.00.00 №32)
2. Mamadaliyeva Z.R. Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida biokimyo fanini o‘rgatishda virtual laboratoriya ishlaridan foydalanish ta’lim sifatini oshirish omili sifatida // NamDU ilmiy axborotnomasi. ISSN 2181-1458, – Namangan, 2023. -№4 -B 809-814. (13.00.00 №30)
3. Mamadaliyeva Z.R. Virtual laboratory - information in education a specific factor of the communication system in the form // Eurasian Scientific Herald journal. ISSN:2795-7365, Belgium. SJIF(2023):6.512. Vol.5, 2022. p. 92–95.https://www.geniusjournals.org/index.php/esh/article/view/614
4. Mamadaliyeva Z.R. Methodology for determining the level of bilirubin in the blood in a biochemical analyzer in a Virtual laboratory method // International conference on advance research in humanities, sciences and education. England. 2023. Vol. 1, №1. p.20-22.\
5. https://confrencea.org/index.php/confrenceas/article/view/371
6. Mamadaliyeva Z.R. Tibbiyot oliy ta’lim muassasalarida localhost dasturi asosida biokimyo fanini virtual laboratoriyalardan foydalanib o‘qitish // The role of exact sciences the era of modern development. Nukus. Vol.1 №.1, 2023. p. 47-51.
7. https://uzresearchers.com/index.php/RESMD/article/view/765/703
8. Мамадалиева З.Р. Виртуал лаборатория ишларидан ўкув сифатиниошириш элементи сифатида фойдаланиш. // “Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar, nazariy va amaliy strategiyalar tadqiqi” respublika ko‘p tarmoqli, ilmiy konferensiya. Andijan. №9, 2023. -Б. 108-111.
9. https://ojs.rmasav.com/index.php/ojs/issue/view/28/45
10. Mamadaliyeva Z.R. Virtual laboratoriya usilida qonda xolesterin miqdorini biokimyoviy analizatorda aniqlash // “Biologik kimyo fanining zamonaviy tibbiyotdagi o’rni-kecha, bugun va erta” respublika ilmiy-amaliy konferentsiya to’plami. Buxoro, 2022. -b. 113-114.
11. Mamadaliyeva Z.R. Improving the quality of learning through virtual laboratory work use as element // Eurasian Scientific Herald journal. ISSN: 2795-



ISSN 3030-3907

7365, Belgium. SJIF(2023):6.512. Vol.5 2022. p. 84-86. https://www.geniusjournals.org/index.php/esh/article/view/612
12. Мамадалиева З.Р. Тиббиёт олий таьлим ташкилотларида биокимё фанини виртуал лабораториялардан фойдаланиб булутли технологияларнинг тарқатиш моделлари методикаси // "Science and Education" scientific journal. ISSN 2181-0842, Toshkent. SJIF(2023):3,848. vol.4 2023. -б. 1227-1233.
2. https://openscience.uz/index.php/sciedu/article/view/5196



ISSN 3030-3907